

XVII. debreceni dzsessznapok

Az egyetlen fesztivál Debrecenben, ahová valóban világhírességek jönnek évről évre, jelentős közönséget is idecsalogatva. Az egyetemváros négy napos „dzsesszegyetemi gyakorlat” kínál: az olyannyira hiányos zenei nevelést alapjaiban kiegészítve az élő zeneiség iránti igényt erősíti a fiatalokban. S emiatt nemigen tehető mérlegre sem a kérdés, van-e jövője a dzsessznapoknak. Kell hogy legyen, mert szükséges, és különösképpen Debrecennek szükséges. Akkor is, ha a híradások, beszámolók időnként egyetlen színvonalról, sok-sok esetlegességről, szervezési bakikról, vagy hiányról szólnak. Ezek nagy része a gyér anyagiak, más része a tanulatlanság, tapasztalatlanság miatt fordul még mindig elő.

Az egyik nagy név: Abdulláh Ibrahim (a zongoristát idáig Dollar Brand néven ismertük). Szolid dzsesszhangzárait elhallgatták a fiatalok, nem hervultak át játékától. Klaszikusan hozta a „dzsesszfeelinget” ritmusvariációkkal, felbomló akkordokkal festve egy érzést. Eugen Cicero Pege Aladárrel és a dzsessznapokról mindig elmaradhatatlan Kőszegi Imrével szép sikert aratott. Nagyon jól fogadták a fiatalok a Trio Stendhalt — Dész László együttesét —, Anette Lowmant a Super trióval, és a lengyel Walk Away formációt.

A szabadtéri színpadon szombat délután találkozhatott a fesztivál közönsége a debreceni Camera 06 együttesrel. Fúziós zenéjük nem szólt rosszul, de vékonyan. Félénknék tűntek — különösen, amikor fúvós-szólvál próbálkozott a vezető. A svédországi Anglaspel sokkal profibb módon indított és végig úgy is játszott. Ha a debreceni társaság is ebbe az irányba tart, akkor rendkívül sokat kell gyakorolniuk, ez a házaspár ugyanis a tökéletesen kidolgozott hangzásokon, menetekben, közös játékon alapul. Semmi markirozás nincs benne, nem mossák szét az improvizációkat. Minden pontosan a helyén van — úgy, hogy behunyt szemmel is megállapítható: itt egy európai együttes játszik dzsesszenét, „jól hozva a feelinget”. Érződik ugyanakkor bennük, hogy klubban, azaz egy közösségnek zenélnék. A hazai dzsesszformációk egy részénél viszont jó, hogyha egyáltalán megvan olykor-olykor ez a klubéret. De hát a presszódzsessz mindig nagyobb népszerűségnek örvendett kis hazánkban.

A dzsessznapokon mindenféle szint képviselve volt. Hallhattunk olyan produkciót, amely nem színpadra, hanem füstös eszpresszósarokba való, és meg- rázó, Bachhoz méltó zenekari művet is. Akkordokat összefecselő improvizációpókfonadéktól a mélyen át- élt hangmenetekig — melyekben valahonnan valahová eljut a lélek —, minden élénk került. Általában szólva: a nagynevű külföldi előadók nem játszottak a természetesen felfokozott várakozásnak megfelelően.

Ma nem alkalmas arra a dzsessznapok, hogy idehaza bárkinek — zenészek és dzsesszrajongónak egyaránt — irányt mutasson, a világ élvonalait felvonultatva. Ilyen híresség anyagi okokból csak egy-kettő jöhet, és ezért nincs igazán sűrű, intenzív élménye a fesztivál közönségének. Mindenki válogat néhány kedvenct, azt hallgatja meg, s ezért nem is igazán fesztiválszerű az egész. Maguk a muzsikások is csak elvétve kíváncsiak mások produkciójára. Ami-

nek az az eredménye, hogy a legtöbben ismert formájukat mutatják: a külföldi legutóbbi lemezeik anyagából játszanak profi módon, az itthoniak a már bejátszott ismertségre hagyatkozva alig mernek stílusukon változtatni. A közönségben pedig lenne lelkesedés és tűz. Ez most úgy nyilatkozik meg, hogy minden kis játékra kitörő örömmel reagál. A hülyeskedésre is. Binder Károly kétkongorás produkciójának voltak kiváló pillanatai, amikor jogos lett volna a taps a zenei találékonyságért. Hallgatósága sokszor ki is nyilvánította tetszését — többnyire jól kiválasztva — néhány átvezető, üres pillanatot, amikor Binder elbolondozott a látszólag hirtelen támadt, nem zenei ötleteivel... Nagyon nehéz lesz megtartania magát a zene fő csapásában, ha ilyen „hálásan” fogadják a színjátzó felszínességét.

A gépiesen tiszta, lemezszerű hangzást vagy ahhoz nagyon közelálló közönségkiszolgálást láthattunk hallhattunk Jan Garbarektől. En magam mindent vártam tőle, csak nem ezt. Még fülembe cseng előző játékának hangvilága, ami komoly és mélyebb volt. Ez a Garbarek-popzene egészen egyértelműen rádobhentett arra, hogy Európa zeneisége hogyan sülyed. A hallgatót például tangóval bódítja a zenekar: az álombaringatás közben Garbarek tudja, érezteti is, ahogyan a fülben-lélekben süsszáló tangólépésekből elkezd elszivárogni a dallam, a nyers ritmus marad, majd az is szétesik — megcsillan a játékban a haláltánc, a danse macabre. Garbarek mesél a szaxofonon — de csak szomorkodik felettünk, mert az ösztönökben sötétlő, táncmestert, aki a tangóból verejtekben úszó marionettáncot vezényelt — nem láthatjuk. Nem érezzük. Nem halljuk.

A norvég fiú meghitt pillanatokat terem, amelyeket boldoggá tehetik az (európai) ember életét. A lugas-ritmus átszűrődő alkonyfény-pásmák... a faasztalra tett szőlőfürtök szeméinek sárgászöld sugárzása... a mediterrán tengerpart áttetsző levegőjében görög vázák meanderein jár a tekintet. De az élet teljessége — komolysága és komorsága — nem zeng ebben a zenében...

Eljátszották az egyik dalt, amit Lakshmirayana Shankar, Trilok Gurtuval, Nana Vasconcelossal adott elő az előző alkalommal Garbarek, itt a Sportcsarnokban. Most ez úgy hallatszik, hogy Eberhard Weber nem érzi a belső löktetés évezredes ritmusait — a föld szagát —, csak az eredeti dal ritmikáját próbálja visszahozni, ahogy a lemeztől hallotta, precízen. Rainer Brüninghaus gusztozós, kerekded akkordokat fog alá, feloldja őket, majd visszaoldja akkordba. Vasconcelos kezében, fülében, szemében az eredeti forrás — percekre esik ki csak emlékei varázsából, amikor nem Trilok Gurtura tekint, hogy „vedd át, üss ellenritmust, sokszorozd az enyémet, színezd” — hanem kapcsolgatja a dobgepét...

Megvilágosodhatott sokaknak valami nagyon egyszerű, majdnem közhelyes gondolat azon a szombat estén a létküzdelem, a természet társaként felnőtt ember tartásos, komoly viselkedése — még játékosságában is — az ösztönös ritmus- és hanghullámokkal meghatározzák zenéjének mélységét. Az este- tet ugyanis a MAKÜZ zenekar, Szabados György együttese kezdte. A kivéte- les tehetségű, hatalmas hangszeres tudással rendel-

kező, összefogott, határozott egyéniségekből álló csoport előadása sokakat mehökkentett. A dzsessznapokra írta új szerzeményét Szabados. A „Beavatás”-nak semmi köze nincs természetesen a free dzsesszhez (ehhez az irányzathoz tartozónak gondolják sokan). A „szabad zene” ezzel szemben a legnagyobb kötöttséget jelenti: határai a személyiség határaival esnek egybe. Alapja az a világ-szemlélet, hogy a leghatalmasabb törvény a világ- egyetemen a Van, s ami létezik, az megnyilvánul, hat egymásra, megjelenik és eltűnik, összefonódik és elválik, szül és születik. Ezt a szemléleti-tudást a zene érzékiségében adták át, a központban az irányító Szabados Györggyel. Johannes Bauert, az NDK-beli pozan-játékost *avatta be* az együttes a szabad — közösségi — zenélésbe a Beavatás című közös játékkal, mint ritussal, és ő beavatta zenésztársait saját magányába, teljes őszinteséggel feltárva tudását, szellemi határait. Ezzel a rendkívüli őszinteséget megkövetelő, ősi típusú zeneiséggel sokan most találkozhat először. Talán visszazalépnak majd egyik előző-jéhez is, Bartókhoz, s ezek után megértik őt is...

A vasárnap esti program eredeti változata szerint Binder Károly, az argentinai El Umbral együttes és Kőszegi Imre Dream Drum (Álombdob) ütőegyüttese lépett volna fel. A vasárnap este rendezési szempontból azért nem szerencsés, mert ilyenkor hazautaznak, a nem debreceniek, akiket a mai árak mellett súlyosan érint minden egyes szállásdíj (vagy a fűben heverő hálósákok rázogató rendőrkéz).

A Dream Drum helyett a Trance Balance együttest, az El Umbral helyett pedig Szabados György szolójátékát hallhattuk. Másik János csoportja majdnem ütőegyüttes: a vezető szintetizátorjátéka és Kamondi Ágnes néhol alig hallható basszusa a Baló István, Magyar Péter és Román Péter ütős szekció közel-keleti (tánc)ritmusaira épült.

Fájdalmas volt látni a majd egyharmadára ürült színháztermet, mire Szabados következett. Nincs arra itt hely, hogy játékaik leírjuk. Bartók Béla hangzása és játéktípusa azért idéződik fel természetesen mindenben, aki őt hallja, mert ugyanazokon az alapokon — a magyar népzene Belső-Ázsiára mutató dallamszerkezetein és aszimmetrikus ritmusain, s a majdnem sámánra felfokozott intuíción — építette fel zenei világát. Az ősi zeneiségre mutat és egyben előre. Bernt Noglik — ismert dzsessz-szakíró, rádióműsor-szerkesztő és vezető Angliában, Svájcban, Nyugat-Németországban és hazájában az NDK-ban — a szabad zenélésnek a fajtájában egyértelműen a zene jövőjének irányát látja, amely felé — ha be akarja tölteni eredeti szerepét az ember életében — annak fejlődnie kell. Szabados súlyos, feszítettségéből és feszültségekből épített hangkatedrálisában az ember felegetyenedhet. Fel kell állnia, mert csak egyenes gerinccel bírható, amit mutat: a lét illúzióktól mentes súlya. S öröme.

Az esetlegesség, az ügyetlen szervezés véletlen nagy ajándékkal gazdagította a debreceni dzsessznapokat... De ez megismételhetetlen. Jövőre sokkal kötöttebben, komolyabban kellene szervezni, tervezni a fesztivált. Nagykorú lesz.

Szilágyi Gábor

Beszélni, de melyik nyelven?

A véletlen kereste számomra ezt a találkozást — mondhatnám, ha már eleve nem azzal a céllal mentem volna a Kossuth Lajos Tudományegyetem Tóthfalusi kollégiumába, hogy ott egy érdekesnek mondható emberrel találkozzak. „Kinézet” riportlanyomat nem találtam benn, azt mondták, biztosan elment frissen szerzett barátaival valahova. Nézegettem az embereket, s majdnem úgy festett az egész, hogy ahány arc, annyi nyelv, de itt, ahová magyarul tanulni jöttek az emberek, a portás nénin kívül szinte senkit nem hallottam magyarul beszélni.

Nem volt véletlen tehát a találkozás, mint ahogy az sem véletlen, ha valakinek széles nadrágtartóval rögzített nadrágja ugyanúgy nem takarja el a ríktől, sárga betétes cipőjét, mint a háta közepéig lógó hosszú haját a nyári szalmakalap, s gondolom, a rózsaszínű ing csak arra szolgált, hogy megadja a harmóniát. Mert mindezek ellenére harmonikus jelenséggel találtam magam szemben este tíz órakor az első emeleti lépcsőnél álló-gálva.

Tüzet kért — nem adtam neki (leszokófélben vagyok a dohányzásról), mire kézlégintéssel jelezte, hogy nem is olyan fontos, csak egy teát akart főzni magának. Erre azonban már nem a kézlégintésből jöttem rá, hanem abból, hogy folytatott a hirtelen jött beszélgetést. Angolul kérdezett, én franciául válaszoltam, mire ő is átváltott erre a nyelvre. Közben honfitársához fordult angolul, majd a mellette álló lánnyal váltott néhány szót nemetül — gondolom, a teaőzés előkészületeiről volt szó, mert az elrohant, s rövid idő múlva

egy teáskannával tért vissza. Érdekesek voltak ezek a nyelvváltások, s amikor megkérdeztem, hogy mit csinál odahaza, megtudtam, hogy ha közelünkben leti volna egy spanyolul beszélő is, a vele való társalgás sem okozott volna neki nehézséget, sőt, a régi Rómában sem halt volna éhen, mivel latinul is beszél.

A fiatalember edinburghi, skót, de angol — mondta. Elsőéves egyetemista spanyol-német szakon. A neve: Paul Chilver. Igaz, furcsának tűnhet az a kései névbemutatás, de mi sem a bemutatkozással kezdtük — ennyi nyelv mellett a nevek talán már csak másodlagos szerepet töltenek be?

És miért tanul magyarul? Mert meg akarja ismerni az embereket. Közhely, de igaz, hogy egy nép, egy országban élő emberek, egy kultúra megismeréséhez legjobb és legcélravezetőbb út az, ha először, időt és fáradságot nem sajnálva, az illető nép nyelvét tanuljuk meg. A könyvek sok mindent elárulnak az emberekről — mondta —, de hogy valóban embernek is lássam őket, és olyan embernek, mint amilyenek, ahhoz beszélgetni kell velük, ahhoz velük és közöttük kell élni. Itt teljesen más az élet, mint azokban az országokban, melyeket eddig megismertem.

Hogy mióta tanul magyarul? Két hete, de már majdnem egy hónapja annak, hogy magántanulóknak való nyelvkönyvet vett magának. Kíváncsi voltam arra, hogy mennyit haladt ilyen rövid idő alatt, ezért megkértem arra, hogy beszéljünk egy kicsit magyarul. Nagyon meglepődtem, amikor összefüggő, értelmes mondatokat hallottam, melyek ráadásul még egy kis fejtörést okoznak.

— Chilver Paul vagyok. Magyarul tanulok. Magyarország nagyon szép. De néha nem szép. Néha Kaffka-szerű, nagyon abszurd. Embereket akarok ismerni, mindenivel akarok találkozni, és keresni beszélni egy közös nyelvet az emberekkel.

En nyolc évig tanultam oroszul, és szegény, nem szégyen, de nem tudok annyit, mint amennyit ez a skót srác két hét alatt megtanult. Ha ez így megy tovább — gondoltam —, bő három hete van még arra, hogy letegyen egy alapfokú nyelvvizsgát, vagy megközelítsen egy alapszintet, amihez a legtöbb embernek legalább egy évre lenne szüksége. És nem ő az egyetlen példa, aki több nyelven beszél húsz vagy húsz-egynéhány éves korára. Az elmúlt évtizedben és azelőtt is találkozom olyan emberekkel, akik nem jöttek zavarba, ha egymás után négy vagy akár több nyelven is próbálták faggatni őket. Nálunk, egy kis országban erre sokkal nagyobb szükség lenne, s a legtöbb ember meg sem tanul meg egyetlen idegen nyelvet sem.

Hol van a hiba? Azt hiszem, ennek elemzése most nem az én feladatam, de mindenesetre a kérdést felteszem, gondolkodzzék el ki ki rajta, ha zavart okoz valakinek „nyelvtudatlanságunk”. (S ha már nem beszélünk több nyelven, akkor legalább ezt az egyet, a magyart kellene védenünk és ápolnunk, de mindenképpen úgy beszéljünk, hogy büszkék lehessünk egyre is!)

Hogy hol van a hiba? — erre, azt hiszem, válaszolt is Paul akkor, amikor azt mondta, országunk „néha Kaffka-szerű, nagyon abszurd”.

— vitéz —

Kórusfesztivál Lengyelországban

Immár huszonhárom éve, hogy július első felében a gyönyörű fekvésű tengerparti kisváros, Miedzyzdroje Európa zenei életének egyik jelentős centrumává válik. Idén a lengyel kórusok reprezentánsai mellett magyar, cseh, szlovák, svéd, moszkvai és rigai, valamint mindkét Németországból érkezett együttesek egészítették ki a mezőnyt. Húsz énekkar szerepelt az esti fesztiválhangversenyeken, közülük tizenkét vegyes kar indult a délutánonként sorra kerülő verseny kategóriáiban.

Tizenkét nap „tiszta műsoridejével” tudomásom szerint ez a létező leghosszabb ideig tartó nemzetközi kórusfesztivál. Egy-egy énekkar csak négy-öt napot tölt Miedzyzdrojében, mivel korlátozott az elhelyezési lehetőség, mindössze háromszázötven férőhellyel rendelkeznek. A közeli fürdőhelyeken további szereplési lehetőségeket kapnak a kórusok. Így két hétre biztosított a nyugati tengerpart üdülőhelyeinek színvonalas, tartalmas, művészi igényű szórakoztatása. Ugyanakkor továbbképzési táborot tartanak a lengyel kórusvezetőknek, a foglalkozások legfontosabb témája a fesztiválon, illetve a versenyen elhangzott művek és ezek előadásának elemzése.

Más témájú előadások egészítik ki a szeminárium munkáját, engem például arra kértek fel, hogy a kortárs magyar női kari művekből elemezzek néhányat a lengyel kollégák részére. Erdeklődésüket mutatja, hogy az illusztrálás céljából magammal vitt kottákat szétkapkodták.

Jómagam mint zsűritag kaptam meghívást a fesztiválra. Érdekes szokásuk, hogy az előző évben kiemelkedően szerepelt kórusok karnagyait hívják meg a zsűribe. Három lengyel, továbbá egy nyugat-berlini kolléga vett még részt a zsűri munkájában.

A nyitó díszhangversenyen osztották ki az előző évi fesztivál és verseny díjait, ez alkalommal vehettem át a debreceni Bárdos Lajos leánykar nevében a fesztivál egyik fődíját, az ún. Borostyán Amforát. Több mint figyelemesség volt a rendezők és a lengyel szakemberek részéről, hogy hányzor és milyen elismeréssel emlékeztettek a debreceni leányok elmúlt évi szép szereplésére, csodálatosnak mondták hangszínükre, kristálytisza intonálásukra, a rendkívül nehéz kortárs művek átélit, fölfényes technikaival megoldott élményszerű előadására.

A csak vegyes karok részére meghirdetett versenyt a kitűnő svéd Felicitas kórus nyerte, 99 pontot szerezve a lehetséges 100-ból. Mindössze négy tizedponttal kapott kevesebbet a hallatlanul népszerű rigai Lauda együttes, harmadik helyen az NSZK-beli Lübecki kamarakórus végzett. Kötelező műként egy romantikus hangvételű lengyel népdalfeldolgozást énekeltek a vegyes karok,

továbbá mintegy 15 percnyi szabadon választott műsort, azzal a kéréssel (nem megkötéssel), hogy szerepeljen benne lengyel mű is. Azt régóta tudom, hogy milyen értékei vannak a mai lengyel zenének — kórusaink nem árt, ha megismerik Penderecki, Gorecki, Twardowski és Koszewski mellett Józef Swider nevét és igen jól hangzó műveit is — arra azonban csak most csodálkoztam rá, hogy milyen kincseket rejt a lengyel reneszánsz és barokk kóruszene, hogy csak Gomolka, Zieliński nevét említsem.

A fesztivál — az igazi versengés! — három fődíját ezúttal a rigai és a lübecki együttes mellett a Rostocki motettakórus érdemelte ki. Érdekes, hogy a kiváló svéd együttes még csak különdíjat sem kapott a fesztiválműsoráért, mely svéd népdalkórusok mellett tucatnyi amerikai tánczenei szám kórusra, zongorára és bőgőre átírt változataiból állt: a rendezők nem kívánják, hogy a fesztivál sokszínűsége a popzenéig táguljon, mondván, hogy a könnyebb(?) műfajoknak épp elég fórumot teremtetek már... Tíz különdíj gondoskodott arról, hogy senki se menjen üres kézzel haza, aki valami értékeset tett le az asztalra. A balassagyarmati énekkar például a folklór díjat kapta. Nem voltak pénzdíjak, csak értékes, művészi tárgydíjak az oklevelek mellett.

A családias légkör, egymás értékeinek megbecsülése, a csodálatos környezet kárpótolt a szerényebb anyagi lehetőségeikért. Ezúttal először a fesztivál záró díszhangversenyen osztották ki az idei legjobbba jutalmait: nem biztos, hogy a jövőben is meg tudják rendezni a fesztivált minden évben... Pedig szépek a terveik: a verseny több kategóriára kívánják kiterjeszteni, de legalább a leány karok, női karok számára is meghirdetik a jövőben, ugyanakkor a fesztivált még kötetlenebbé akarják alakítani.

A végtelenbe nyúló, állandóan változó tenger felejtethetetlen látványát mellett számos élménnyel lettem gazdagabb a két hét alatt. A lengyel kórusok közül a legjobbak ezúttal hiányoztak — előfordul ez Debrecenben is sajnos a magyar élőkórusokkal —, de hallatlanul igényes, kicsiszolt előadasmódjuk átsugárzott érdekes-szép kórusműveiken, nagyszerű előadásokban ismételt felhangzottak Schütz, Bach motettái, Reger és Wolf ritkán hallható kórusremekei, izgalmasan, újszerű, jó értelemben vett popularitásra igényt tartó — és ezt el is érő — kortárs kórusművek. Legszébb élmélem a lett fiatalok boldog és boldogító éneklése, magával ragadó műsoruk, tele izgalmas újdonságokkal, előadasmódjuk az ördögök tüze- zességgel és az angyalok tisztaságával.

Szesztay Zsolt